

передження ризику у виробничо–господарській та фінансовій діяльності підприємства; можливість представлення інформації у найбільш зручному для користувачів вигляді; адаптацію системи звітності до міжнародних стандартів, створення передумов для інтеграції в систему міжнародного розподілу праці; можливість представлення інформації про результати фінансово–господарської діяльності підприємств та напрями їх розвитку не тільки національним, а й іноземним інвесторам з метою залучення додаткових інвестицій.

Література

1. Accounting Standards for unlisted entities [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.snee.org/filer/papers/434.pdf>
2. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
3. Lippitt, J. Oliver, B. (1983): Big GAAP, Little GAAP: Financial Reporting in the small business environment.
4. Податковий кодекс України від 2.12.2010 р. №2755–VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, №13–14, №15–16, №17, ст. 112.

М.С. ОСТРОВСЬКА,
Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана,
Т.В. БЛУДОВА,
д.е.н., професор, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

Ієрархічна модель визначення інтегрального показника рівня економічної безпеки держави в процесі інноваційної реструктуризації машинобудування України

У статті розглядається питання визначення рівня економічної безпеки промисловості України як складової економічної безпеки держави. Висвітлюються особливості машинобудування України та наголошується на своєчасному виявленні існуючих і потенційних загроз у сфері інноваційної реструктуризації цієї галузі. Розглянутий метод аналізу ієрархій Т.Л. Саати, що дозволяє систематизувати індикатори стану машинобудівної галузі. Представлена ієрархічна модель визначення інтегрального показника рівня економічної безпеки держави в процесі інноваційної реструктуризації машинобудування України.

Ключові слова: економічна безпека держави, метод аналізу ієрархій, індикатори стану машинобудування, інтегральний показник рівня економічної безпеки держави.

В статье рассматривается вопрос определения уровня экономической безопасности промышленности Украины как составляющей экономической безопасности государства. Освещаются особенности машиностроения Украины и подчеркивается своевременное выявление существующих и потенциальных угроз в сфере инновационной реструктуризации этой отрасли. Рассмотрен метод анализа иерархий Т.Л. Саати, позволяющий систематизировать индикаторы состояния машиностроительной отрасли. Представлена иерархическая модель определения интегрального показателя уровня экономической безопасности государства в процессе инновационной реструктуризации машиностроения Украины.

Ключевые слова: экономическая безопасность государства, метод анализа иерархий, индикаторы состояния машиностроения, интегральный показатель уровня экономической безопасности государства.

This article reflects the definition of the economic security level of the Ukraine industry as part of the economic state security. The special features of the Ukraine engineering are pointed out and it is emphasized on the early identification of the existing and potential threads of innovative restructuring sphere in this industry. The T.L. Saaty's method of hierarchy analysis was examined and permits to systematize engineering status indicators. It was submitted the hierarchical model of the integrated indicator of the state economic security in the innovative restructuring process of the Ukraine engineering.

Keywords: economic state security, the method of hierarchy analysis, indicators of engineering status, the integrated indicator of the state economic security level.

Машинобудування є однією з основних галузей промисловості України, де зосереджено 20% основних засобів промисловості та виробництво інноваційної продукції з високим рівнем доданої вартості. Обґрунтування пріоритетів розвитку вітчизняного машинобудування в контексті економічної безпеки держави сприятиме відновленню його ролі як локомотива економічного зростання України та забезпеченню модернізації економіки держави загалом [2].

Від чіткого визначення сутності економічної безпеки машинобудування в умовах глобалізації залежить визначення і класифікація загроз, формування системи забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств, з'ясування місця, ролі та стійкості галузі з різною концентрацією інноваційної частки капіталу, а отже і визначення рівня економічної безпеки промисловості України як складової економічної безпеки держави.

Постановка проблеми. До характерних загроз при недостатньому рівні інноваційної активності вітчизняних машинобудівних підприємств належать:

1) відсутність необхідної кількості фінансових ресурсів для інноваційної реструктуризації машинобудування;

2) недостатній рівень розвитку технологічної та економічної самодостатності на базі новітніх європейських, світових і національних технологій;

3) недосконалість політичних, правових, економічних та інституційних передумов функціонування машинобудування;

4) неоптимальність галузевої структури машинобудування;

5) недостатній рівень розробки і впровадження стратегії національної політики щодо машинобудування, яка забезпечуватиме зростання темпів випуску наукомісткої продукції високого рівня;

6) незадовільний стан експортного потенціалу та освоєння нових, конкурентоспроможних зразків техніки, підвищення якості та ефективності виробництва з орієнтацією на потреби внутрішнього ринку;

7) недосконалість сучасної державної промислової політики України щодо машинобудування [6].

Для своєчасного виявлення існуючих і потенційних загроз у сфері інноваційної реструктуризації машинобудування України та забезпечення належного рівня економічної безпеки держави необхідно визначити відповідні індикатори, розробити методику їх розрахунку та проводити постійний моніторинг з метою вживання необхідних заходів.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Для побудови ієрархічної моделі визначення інтегрального показника рівня економічної безпеки держави в процесі інноваційної реструктуризації машинобудування України необхідна інформація, основним джерелом якої є статистичні дані та експерти. Провівши опитування, групи експертів дістають певну інформацію. Наявність як числових, так і змістовних висловлювань експертів спонукає до необхідності застосування якісних та кількісних методів обробки результатів групового експертного оцінювання. Питома вага цих методів істотно залежить від класу проблем, вирішуваних експертним оцінюванням.

Залежно від цілей експертного оцінювання під час обробки результатів опитування виникають такі основні завдання:

- визначення узгоджених думок (суджень) експертів;
- побудова узагальненої оцінки об'єктів;
- визначення залежності між судженнями експертів;
- визначення відносних ваг об'єктів;

– оцінювання надійності (ризик) результатів експертизи.

Метод аналізу ієрархій Т.Л. Сааті найбільш відповідає вимогам подачі вихідних даних на рівні якісного опису та оцінок [4, 5]. Цей метод є систематизованою математичною процедурою для ієрархічного подання елементів, які визначають сутність певної економічної проблеми.

Мета статті. Побудова ієрархічної моделі визначення інтегрального показника рівня економічної безпеки держави в процесі інноваційної реструктуризації машинобудування України.

Виклад основного матеріалу. У практичних задачах кількісна та транзитивна узгодженість суджень порушується, оскільки людські відчуття неможливо виразити точною формулою. Для підвищення узгодженості щодо числових суджень виходять з того, що коли елемент E_k^{i+1} в $a_{kl}^{i,j}$ разів

пріоритетнішим за елемент E_l^{i+1} , то E_l^{i+1} в $1/a_{kl}^{i,j}$ разів є пріоритетнішим за [5].

У разі порушення узгодженості ранг матриці попарних порівнянь більший за одиницю і вона має кілька власних значень. Але за невеликих неузгодженостей щодо суджень одне з власних значень буде суттєво більшим за інші і приблизно рівним порядку матриці. Таким чином, узгодженість щодо суджень експерта може характеризуватись величиною відхилення максимального значення $\lambda_{\max}^{i,j}$ від порядку матриці A_j^i (який рівний n_{i+1}) [4].

Як оцінка узгодженості суджень експерта у розрізі матриці попарних порівнянь A_j^i використовується індекс:

$$IUC_j^i = (\lambda_{\max}^{i,j} - n_{i+1}) / (n_{i+1} - 1), \quad (1)$$

де IUC_j^i – індекс узгодженості суджень; $\lambda_{\max}^{i,j}$ – максимальне власне значення матриці попарних порівнянь A_j^i . Можна показати [128, 129], що за $n_{i+1} = 1$ та за $n_{i+1} = 2$ індекс $IUC_j^i = 0$.

У випадку, коли безпосереднє обчислення величини $\lambda_{\max}^{i,j}$ здійснюване шляхом розв'язання рівняння, спричинює певні труднощі, можна скористатися наближеним методом [5], що складається з двох послідовних кроків:

1) для кожного стовпчика матриці попарних порівнянь знаходиться сума його елементів:

$$S_l^{i,j} = \sum_{k=1}^{n_{i+1}} a_{kl}^{i,j}, \quad l = 1, \dots, n_{i+1}; \quad (2)$$

із цих сум утворюється вектор-рядок:

$$S_j^i = (S_l^{i,j} : l = 1, \dots, n_{i+1}). \quad (3)$$

2) величина $\lambda_{\max}^{i,j}$ покладається рівною добутку векторів S_j^i та U_j^i , тобто

$$\lambda_{\max}^{i,j} = S_j^i \cdot U_j^i = \left(\sum_{l=1}^{n_{i+1}} S_l^{i,j} \cdot u_l^{i,j} \right) \quad (4)$$

Використовується також відносна оцінка узгодженості суджень:

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

$$BUC_j^i = IVC_j^i / M(IVC), \quad (5)$$

де BUC_j^i – відносна узгодженість суджень експерта у розрізі матриць попарних порівнянь A_j^i ; IVC_j^i – індекс узгодженості суджень; $M(IVC)$ – нормативне значення (математичне сподівання) індексу узгодженості суджень, обчислення якого здійснюється експериментально, шляхом імітаційного моделювання матриці попарних порівнянь. У табл. 1 наведено значення $M(IVC)$ залежно від порядку матриці [1].

Як допустиме використовується значення $BUC_j^i \leq 0,1$ (у деяких випадках використовується $BUC_j^i \leq 0,2$). Якщо ж для матриці попарних порівнянь A_j^i , BUC_j^i перевищує задану норму (0,1 чи 0,2), це вказує на те, що заповнення матриці попарних порівнянь здійснювалося із суттєвими порушеннями щодо логічності суджень. А тому експертові пропонується перевірити свої судження, а то й заново структурувати задачу.

Ураховуючи, що за $n_{i+1} = 2$ індекс узгодженості суджень $IVC_j^i = 0$, нормативне значення індексу узгодженості суджень $M(IVC)$, отримуємо, що $BUC_j^i = 0/0$, тобто є невизначеним. Для уникнення невизначеності в цьому випадку (при $n_{i+1} = 2$) покладають $BUC_j^i = 0$. Оцінювання узгодженості всієї ієрархії здійснюється всієї ієрархії здійснюється шляхом складання зважених показників узгодженості всіх її рівнів.

Якщо для матриць A_j^i , що відповідають елементам E_j^i i -го рівня ієрархії ($i = 1, \dots, L - 1$), визначено індекси узгодженості суджень IVC_j^i ($j = 1, \dots, n_j$) і з цих індексів утворено вектори-рядки:

$$IVC_j^i = (IVC_j^i : j = 1, \dots, n_j), \quad (6)$$

то індекс узгодженості (IVI) повної домінантної ієрархії (що має L рівнів) визначається за формулою:

$$M = IVC^0 + IVC^0 \cdot U^0 + IVC^2 \cdot U^1 \cdot U^0 + \dots + IVC^{L-1} \cdot U^{L-2} \cdot \dots \cdot U^1 \cdot U^0. \quad (7)$$

Узгодженість ієрархії можна оцінювати також і на основі відносної оцінки:

$$BVI = IVI / M(IVI), \quad (8)$$

де BVI – відносна оцінка узгодженості ієрархії; $M(IVI)$ – нормативне значення індексу узгодженості ієрархії. Для повної домінантної ієрархії $M(IVI)$ обчислюється за формулою:

$$M(IVI) = M(IVC^0) + M(IVC^1) \cdot U^0 + \dots + M(IVC^{L-1}) \cdot U^{L-2} \cdot \dots \cdot U^1 \cdot U^0; \quad (9)$$

$$M(IVC^j) = (M(IVC^j) : j = 1, \dots, n_j). \quad (10)$$

Узгодженість ієрархії вважається допустимою, якщо $BVI \leq 0,1$ (іноді допускається $BVI \leq 0,2$).

Взагалі, від коефіцієнтів необхідно перейти до відносних приростів цих коефіцієнтів від нормативних значень індикаторів, які і будуть показувати реальний ризиковий стан кожної позиції.

Індикатори, їх характеристичні значення розроблено з метою оцінювання стану економічної безпеки держави при інноваційній реструктуризації машинобудування України за чотирма групами показників: загальні показники за секторами машинобудування; показники рівня інвестування машинобудівної галузі; індикатори інноваційної діяльності; індикатори раціоналізаторської та винахідницької активності [3].

Введемо позначення для кожного рівня ієрархії відповідно до схеми на рис. 1.

Нульовий рівень ієрархії:

E_1^0 – інтегральний показник рівня економічної безпеки в процесі інноваційної реструктуризації машинобудування України.

Перший рівень ієрархії:

E_1^1 – загальні показники за секторами машинобудування;

E_2^1 – рівень інвестування машинобудівної галузі

E_3^1 – індикатори інноваційної діяльності машинобудівної галузі

E_4^1 – індикатори раціоналізаторської та винахідницької активності в машинобудівній галузі.

Другий рівень ієрархії:

а) загальні показники за секторами машинобудування:

E_{11}^2 – частка машинобудування у промисловому виробництві України;

E_{12}^2 – частка збиткових машинобудівних підприємств;

E_{13}^2 – питома вага витрат на оплату праці у собівартості продукції машинобудування;

E_{14}^2 – кількість машинобудівних підприємств, одиниць, у тому числі з виробництва: машини і устаткування, транспортні засоби, прилади і апарати;

Таблиця 1. Нормативні значення індексу узгодженості суджень [1, с. 289]

Порядок матриці, n	Нормативне значення, $M(IVC)$
1	0,00
2	0,00
3	0,58
4	0,9
5	0,12
6	1,24
7	1,32
8	1,41
9	1,45
10	1,49
11	1,51
12	1,54
13	1,56
14	1,57
15	1,59

E^2_{15} – обсяги реалізованої машинобудівної продукції, млрд. грн., у тому числі машин і устаткування, транспортних засобів, приладів і апаратів;

E^2_{16} – операційні витрати на одиницю реалізованої продукції, коп. на 1 грн., у тому числі при виробництві: машин і устаткування транспортних засобів, приладів і апаратів;

E^2_{17} – індекс обсягу машинобудівної продукції, %, у тому числі: машин і устаткування, транспортних засобів, приладів і апаратів

б) показники рівня інвестування машинобудівної галузі:

E^2_{21} – ступінь зносу основних засобів машинобудування;

E^2_{22} – інвестиції в основний капітал машинобудування, % до загального обсягу інвестицій в основний капітал промисловості України;

E^2_{23} – структура інвестицій в основний капітал машинобудування;

E^2_{24} – індекс приросту ПІІ, %.

в) індикатори інноваційної діяльності машинобудівної галузі:

E^2_{31} – питома вага видатків державного бюджету на науку у машинобудуванні;

E^2_{32} – частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі машинобудівної продукції;

E^2_{33} – частка реалізованої інноваційної продукції за межі України у загальному обсязі машинобудівної продукції;

E^2_{34} – частка підприємств, що реалізують інноваційну продукцію, в загальній кількості машинобудівних підприємств.

г) індикатори раціоналізаторської та винахідницької активності в машинобудівній галузі:

E^2_{41} – коефіцієнт винахідницької активності в галузі машинобудування (кількість отриманих патентів на 1 млн. осіб населення);

E^2_{42} – коефіцієнт раціоналізаторської активності в галузі машинобудування (кількість використаних раціоналізаторських пропозицій на 1 млн. осіб населення);

E^2_{43} – відношення кількості впроваджених об'єктів промислової власності в машинобудуванні (винаходів, корисних моделей, промислових зразків) до зареєстрованих;

E^2_{44} – частка творців інтелектуальної власності в галузі машинобудування, % до загальної їх кількості по економіці.

Отже, відповідно до встановлених позначень ієрархічна модель визначення інтегрального показника рівня економічної безпеки держави в процесі інноваційної реструктуризації машинобудування України набуде вигляду (див. рис.).

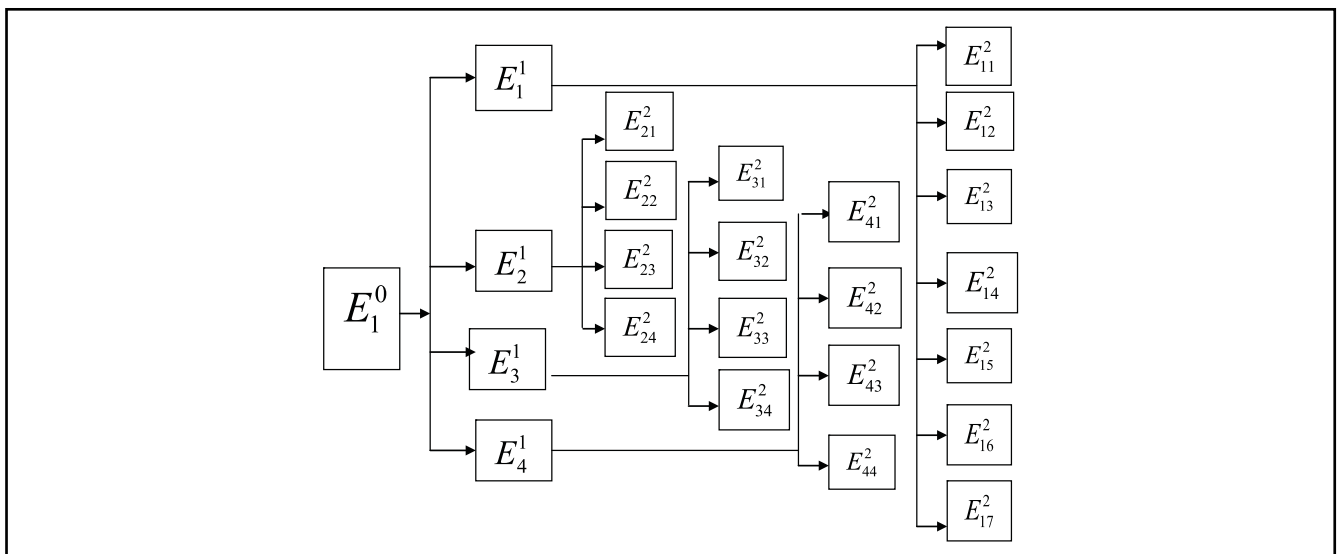
Таким чином, інтегральний показник рівня економічної безпеки в процесі інноваційної реструктуризації машинобудування України (E^0_1 , нульовий рівень ієрархії, схема на рисунку) пропонується обчислювати за формулою:

$$E^0_1 = U^1_1 \cdot \left(\sum_{j=1}^3 \Delta^2_j \cdot U^2_j \right) + U^1_2 \cdot \left(\sum_{j=4}^7 \Delta^2_j \cdot U^2_j \right) \quad (10)$$

де вагові коефіцієнти, одержані за методом експертних попарних порівнянь для першого рівня ієрархії – $U^1_j, j = \overline{1,4}$; і для другого рівня ієрархії – $U^2_j, j = \overline{1,16}$, які узгоджуються з відповідними індексами введених позначень показників на рис. 1; Δ^2_j – відносні відхилення показників другого рівня ієрархії від нормативних значень.

Розглянемо повну домінуючу ієрархію і, враховуючи думки експертів для цієї ієрархії будемо відповідні зважені матриці попарних порівнянь, а для кожної матриці – вектор вагових коефіцієнтів пріоритету (U^j), максимальне власне число (λ_{\max}) і відношення узгодженості суджень (BVC).

У табл. 2–5 розглянуто матриці попарних порівнянь другого рівня ієрархії: загальних показників за секторами машинобудування (табл. 2), показників рівня інвестування машинобудівної галузі (табл. 3), індикаторів інноваційної діяльності машинобудівної галузі (табл. 4), індикаторів інноваційної діяльності машинобудівної галузі (табл. 5). У табл. 6 розглянута матриця попарних порівнянь експертизи груп показників першого рівня ієрархії.

Ієрархічна модель визначення інтегрального показника рівня економічної безпеки в процесі інноваційної реструктуризації машинобудування України

Таблиця 2. Матриця попарних порівнянь експертизи загальних показників за секторами машинобудування

	E^2_{11}	E^2_{12}	E^2_{13}	E^2_{14}	E^2_{15}	E^2_{16}	E^2_{17}	U^1_1
E^2_{11}	1	2	3	2	2	3	2	0,139
E^2_{12}	1/2	1	2	2	4	4	2	0,191
E^2_{13}	1/3	1/2	1	1	2	2	1	0,151
E^2_{14}	1/2	1/2	1	1	2	2	2	0,081
E^2_{15}	1/2	1/4	1/2	1/2	1	1	1	0,161
E^2_{16}	1/3	1/4	1/2	1/2	1	1	1	0,162
E^2_{17}	1/2	1/2	1	1/2	1	1	1	0,115
$\lambda_{\max} = 5,09456$ ВУС = 0,197								

Таблиця 3. Матриця попарних порівнянь експертизи показників рівня інвестування машинобудівної галузі

	E^2_{21}	E^2_{22}	E^2_{23}	E^2_{24}	U^1_2
E^2_{21}	1	2	1	1/3	0,201
E^2_{22}	1/2	1	1/2	1/3	0,319
E^2_{23}	1	2	1	1/2	0,222
E^2_{24}	3	3	2	1	0,258
$\lambda_{\max} = 4,048$ ВУС = 0,018					

Таблиця 4. Матриця попарних порівнянь експертизи індикаторів інноваційної діяльності машинобудівної галузі

	E^2_{31}	E^2_{32}	E^2_{33}	E^2_{34}	U^1_3
E^2_{31}	1	3	4	3	0,208
E^2_{32}	1/3	1	2	2	0,223
E^2_{33}	1/4	1/2	1	1/3	0,394
E^2_{34}	1/3	1/2	3	1	0,175
$\lambda_{\max} = 4,133$ ВУС = 0,049					

Таблиця 5. Матриця попарних порівнянь експертизи індикаторів інноваційної діяльності машинобудівної галузі

	E^2_8	E^2_9	E^2_{10}	E^2_{11}	U^1_4
E^2_8	1	1	2	5	0,301
E^2_9	1	1	3	4	0,208
E^2_{10}	1/2	1/3	1	2	0,258
E^2_{11}	1/5	1/4	1/2	1	0,233
$\lambda_{\max} = 4,025$ ВУС = 0,095					

Таблиця 6. Матриця попарних порівнянь експертизи груп показників першого рівня ієрархії

	E^1_1	E^1_2	E^1_3	E^1_4	U
E^1_1	1	2	1	1/3	0,201
E^1_2	1/2	1	1/2	1/3	0,119
E^1_3	1	2	1	1/2	0,222
E^1_4	3	3	2	1	0,458
$\lambda_{\max} = 4,048$ ВУС = 0,018					

Висновки

Для розрахунку динаміки інтегрального показника економічної безпеки розроблена програмна реалізація моделі розрахунку. Нормування оптимальних та порогових значень та розрахунок інтегрального показника для оптимальних та по-

рогових значень дозволяє судити про знаходження значень інтегрального показника в діапазоні оптимальних або порогових значень та про його відхилення, що обумовлює розроблення відповідних заходів повернення його в діапазон порогових, а краще оптимальних значень. Запропоновано методичку щодо

інтегрального оцінювання рівня безпеки машинобудівної галузі промисловості України, яка від інших відрізняється тим, що визначення вагових коефіцієнтів за допомогою попарних експертних порівнянь дає найбільш адекватний результат.

Література

1. Економічний ризик: ігрові моделі: Навч. посібник / В.В. Вітлінський, П.І. Верченко, А.В. Сігал, Я.С. Наконечний; За ред. д-ра екон. наук, проф. В.В. Вітлінського. – К.: КНЕУ, 2002. – 446 с.
2. Крыжановский Б.Н. Потенциал машиностроения. – К.: Наукова думка, 2003. – 351 с.

3. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс] / Мінекономіки України. – Наказ №60 – 2007 р. – Режим доступу me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article

4. Саати Т. Принятие решений методом анализа иерархий: Пер. с англ. – М.: Радио и связь, 1989. – 316 с.

5. Саати Т., Кернс К. Аналитическое планирование. Организация систем: Пер. с англ. – М.: Радио и связь, 1991 – 224 с.

6. Система економічної безпеки держави / Під заг. ред. д.е.н., проф., заслуженого економіста України Сухорукова А.І. / НІПМБ при РНБО України. – К.: ВД «Стилос», 2010. – 685 с.

Т.М. БУЛАХ,
к.е.н., доцент, КНУКІМ

Проблеми соціального розвитку села в ринкових умовах

У статті розкрито проблеми соціального розвитку села. Аналіз короткого історичного ракурсу виявив основні недоліки стратегії соціальної політики держави, що дало змогу запропонувати напрями її вдосконалення. Основну увагу звернено на те, що розглядати соціальний розвиток села неможливо без економічної складової, особливо зважаючи на реструктуризаційні зміни, проведені у галузі сільського господарства.

Ключові слова: село, соціальний розвиток, проблеми соціального розвитку.

В статье раскрыты проблемы социального развития села. Анализ короткого исторического ракурса выявил основные недостатки стратегии социальной политики государства, что позволило предложить направления ее совершенствования. Основное внимание обращено на то, что рассматривать социальное развитие села невозможно без экономической составляющей, особенно учитывая реструктуризационные изменения, проведенные в области сельского хозяйства.

Ключевые слова: село, социальное развитие, проблемы социального развития.

The problems of social development of village are exposed in the article. An analysis of the short historical foreshortening is a display basic lacks of strategy of social politics of the state, that gave an opportunity to offer directions of her perfection. Basic attention is turned on that examining social development of village is impossible without an economic constituent, especially having regard to the реструктуризаційні changes conducted in industry of agriculture.

Постановка проблеми. Пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в Україні об'єктивно впливає з виняткової значущості та незамінності вироблюваної продукції сільського господарства у життєдіяль-

ності людини і суспільства, з потреби відродження селянина як господаря землі, носія моралі та національної культури. Високий рівень соціально-економічного розвитку села є основною умовою продовольчого та сировинного забезпечення республіки, її економічної незалежності. Цим характеризується життєво важлива роль, що виконує агропродовольча сфера в будь-якому суспільстві. Загострення продовольчої проблеми зумовлює надзвичайну актуальність розвитку сільського господарства, суміжних із ним галузей, аграрних відносин і аграрної політики. Адже сільське господарство не тільки виробляє сільськогосподарську продукцію, а й формує продовольчу безпеку, скорочуючи ризики, пов'язані з несподіваними подіями чи можливою нестачею продовольства в майбутньому, сприяє збереженню землі і навколишнього середовища, створенню гарних ландшафтів і підтримці життя сільського населення за допомогою виробничої діяльності в гармонії з природою [10]. Тому на сучасному етапі розвитку Української держави надзвичайної актуальності набувають питання комплексного розвитку сільських територій не тільки з позиції виробництва продовольчого ресурсу, а й з урахуванням необхідності забезпечення належних умов та якості життя тих, хто проживає у сільській місцевості.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. У країнах з розвинутою ринковою економікою приділяється велика увага як теоретичним, так і практичним питанням соціального розвитку села, особливо аграрній політиці держави. Вагомий внесок у вивчення цих проблем зробили такі відомі вітчизняні вчені, як О. Бородіна, І. Власов, С. Гудзинський, Б. Данилишин, Т. Зінчук, Р. Косодій, О. Могильний, О. Онищенко, М. Орлатий, І. Прокопа, О. Прокопенко, К. Прокopiшак, П. Саблук, М. Хвесик, Л. Шепотько, В. Юрчишин, К. Якуба; зарубіжні – Л. Ван Депенель, Ж. Вілкін, Т. Дуча, Х. Каравелі, М. Кларк, Т. Лонч, В. Назаренко, В. Пациорков-